

2024-07-08

Jämställdhetsmyndigheten

info@jamstalldhetsmyndigheten.se

Diarienummer: ALLM 2024/180

Socialdepartementet

s.remissvar@regeringskansliet.se

Kopia till s.sof@regeringskansliet.se

Diarienummer S2024/00961

JÄMSTÄLLDHETSMYNDIGHETENS REMISSVAR PÅ PROMEMORIAN DS. 2024:7 AVSKILDHET VID DYGN SVILAN

Sammanfattning

Jämställdhetsmyndighetens remissvar är avgränsat till myndighetens verksamhetsområde.

Avskildhet vid dygnsvila är en ingripande tvångsåtgärd som kan innebära stora risker för de barn och unga som kommer beröras av åtgärden. Jämställdhetsmyndigheten anser att jämställdhetsanalysen i promemorian är bristfällig och så som det nuvarande förslaget är utformat kan det inte anses bidra till att uppnå de jämställdhetspolitiska delmålen om jämställd hälsa (delmål 5) och att mäns våld mot kvinnor ska upphöra (delmål 6). Myndigheten ser därför att förslaget behöver utvecklas för att undvika negativa konsekvenser för de barn och unga, särskilt flickor och unga kvinnor, som kommer beröras av förslaget. Nedan följer de synpunkter som myndigheten anser bör beaktas i den fortsatta beredningen.

- Jämställdhetsmyndigheten tillstyrker att det endast är barn och unga som dömts till sluten ungdomsvård samt barn och unga som placerats med stöd av 3 § LVU på en läsbar enhet som ska kunna avskiljas vid dygnsvilan, men anser att förslaget i vissa delar behöver utvecklas. Personal på SiS särskilda ungdomshemmen behöver exempelvis få utbildning och förutsättningar för att i största möjliga mån undvika användandet av ingripande tvångsåtgärder.
- Påtaglig risk för barnets hälsa och utveckling är ett för högt ställt krav för att tillämpa förbud mot att vidta åtgärden utifrån de risker som isolering kan innebära för barn och unga, och särskilt de barn och unga som har en eller flera funktionsnedsättningar.
- Hälso- och sjukvårdspersonal bör alltid vara delaktiga i beslut om avskildhet vid dygnsvila, och fortlöpande göra bedömningar om barnet eller den unges hälsa under tiden för åtgärden.
- Jämställdhetsmyndigheten avstyrker förslaget om att i undantagsfall kunna besluta om avskildhet vid dygnsvilan för barn och unga i en särskilt utsatt situation, exempelvis som har en hotbild mot sig. Det saknas exempel och resonemang kring konsekvenser utifrån ett jämställdhetsperspektiv i promemorian.
- Jämställdhetsmyndigheten avstyrker den del av förslaget som handlar om att inte införa en lagstadgad skyldighet för Statens institutionsstyrelse (SiS) att erbjuda

uppföljande samtal med barnet eller den unge vid beslut om avskildhet vid dygnsvila.

- Jämställdhetsmyndigheten delar inte resonemanget att införande av avskildhet vid dygnsvila påverkar jämställdheten mellan kvinnor och män positivt. Det är av vikt att det finns en medvetenhet om hur avskildhet vid dygnsvila kan påverka säkerheten och utsattheten för flickor och unga kvinnor på särskilda ungdomshem.

Synpunkter enligt utredningens disposition

9.2. Avskildhet vid dygnsvilan i särskilda ungdomshem

Jämställdhetsmyndigheten tillstyrker att det endast är barn och unga som placerats med stöd av 3 § LVU i låsbar enhet med särskild säkerhetsklass och de som dömts till sluten ungdomsvård som kommer att omfattas av förslaget om avskildhet vid dygnsvilan. Det framgår att tvångsåtgärden enbart ska användas när det bedöms behövas för ordningen och säkerheten på hemmet, eller för att förhindra avvikningar eller fritagningar från de särskilda ungdomshemmen. Myndigheten anser dock att det behöver vidtas åtgärder för att undvika negativa konsekvenser för de barn och unga som kommer beröras av förslaget.

Detta särskilt med hänsyn till att Barnrättskommittén i sina senaste rekommendationer till Sverige uttryckt djup oro angående rapporter om användningen av tvångsåtgärder i alternativa omvårdnadsmiljöer. Barnrättskommittén rekommenderar att Sverige vidtar lagstiftningsåtgärder för att uttryckligen förbjuda användningen av isolering, avskiljning och fastspänning av barn i alternativa omvårdnadsmiljöer, och säkerställer att all personal får utbildning i vårdmetoder som inte inbegriper tvång.¹

Jämställdhetsmyndigheten anser därför att det är av största vikt att denna åtgärd tillämpas i undantagsfall och när inga andra mindre ingripande åtgärder är möjliga, samt att personal får utbildning, kunskap och förutsättningar för att i största möjliga mån undvika användandet av ingripande tvångsåtgärder. Det är även av vikt att översynen av den statliga barn- och ungdomsvårdens uppdrag (dir. 2024:13) särskilt överväger alternativ till ingripande tvångsåtgärder.

Jämställdhetsmyndigheten anser att det ställs upp ett alltför högt krav på det föreslagna förbudet mot att tillämpa tvångsåtgärden. Förbudet förutsätter konkreta omständigheter som måste utgöra en påtaglig risk för barnet eller den unges hälsa eller utveckling, men ställer inga krav på att beslut om avskildhet ska fattas av hälso- och sjukvårdspersonal. Detta är problematiskt utifrån de risker som även kortvarig isolering kan innebära för barn och ungas hälsa, utveckling och välbefinnande. För barn och unga med neuropsykiatriska diagnoser eller intellektuella funktionsnedsättningar kan det vara ännu svårare att hantera isolering.²

Hela 71 procent av de barn och unga som vistas i särskilda ungdomshem har minst en fastställd psykiatrisk diagnos, och nästan hälften har minst två.³ Därför borde det

¹ CRC/C/SWE/CO/6-7 23.(a).

² S. 143 f. Promemorian.

³ S. 136 Promemorian.

enligt myndigheten krävas att den som är ansvarig för att fatta ett beslut om åtgärden har god kännedom och kunskap om barn och ungas hälsa, utveckling samt kunskap om olika funktionsnedsättningar. För att motverka negativa konsekvenser av åtgärden borde därför en bedömning alltid göras av hälso- och sjukvårdspersonal som har kompetens inom området och sådana bedömningar bör fortlöpande göras under hela perioden som åtgärden används.

Eftersom en majoritet av de barn eller unga som placerats har minst en funktionsnedsättning är Myndigheten för delaktighet en viktig aktör att inkludera vid utformningen av tvångsåtgärder, utifrån ett funktionshinderperspektiv.

Jämställdhetsmyndigheten avstyrker att åtgärden i undantagsfall kan vara aktuell för ett barn eller en ungdom som befinner sig i en särskilt utsatt situation, exempelvis utifrån att det finns en hotbild mot personen.⁴ Jämställdhetsmyndigheten anser att det är problematiskt att inkludera ett sådant undantag för när en ingripande tvångsåtgärd kan användas utan att ytterligare utveckla och föra resonemang kring det, samt vilka situationer som skulle kunna bli aktuella. Myndigheten anser att det saknas resonemang kring hur undantaget exempelvis skulle kunna påverka flickor och unga kvinnor med tidigare utsatthet av sexuella övergrepp, sexuell exploatering eller utsatthet i prostitution, där en hotbild föreligger. Eller hur undantaget skulle kunna användas för flickor och unga kvinnor som lever i en hederskontext och som ofta lever med en allvarlig hotbild från kollektivet.

Över lag saknas ett resonemang kring den ökade otryggheten avskildhet vid dygnsvila skulle kunna bidra till utifrån att det tidigare har förekommit övergrepp och kränkningar också av personal på de särskilda ungdomshemmen. Detta gäller särskilt för flickor och unga kvinnor.⁵

9.4.3. Om beslutet-giltighetstid, prövning och överklagande av beslut

Jämställdhetsmyndigheten tillstyrker att ett beslut om avskildhet vid dygnsvilan ska kunna överklagas till förvaltningsdomstol.

I SOU 2023:40 gjordes bedömningen att det finns behov av förbättrade möjligheter för barn att utkräva sina rättigheter enligt barnkonventionen.⁶ Ett av förslagen i betänkandet handlar om att ett offentligt biträde ska förordnas för den som åtgärden avser *vid och inför* överklagande av beslut om särskilda befogenheter enligt 42 § LVU. Förslaget skulle innebära att även barn som fyllt 15 år har rätt till offentligt biträde i dessa mål. Jämställdhetsmyndigheten har i tidigare remissvar på betänkandet tillstyrkt detta förslag utifrån att slutna vårdmiljöer så som SiS ungdomshem med

⁴ S. 206 Promemorian.

⁵ Inspektionen för vård och omsorg (2023), *Tillsyn av SiS särskilda ungdomshem 2021-2022*, Barnrättsbyrå & Childhood (2023), *Vem ska tro på mig? – En granskning av sexuella övergrepp på de statliga ungdomshemmen*.

⁶ SOU 2023:40 Förbättrade möjligheter för barn att utkräva sina rättigheter enligt barnkonventionen.

inslag av ingripande tvångsåtgärder är förknippade med risker för placerade ungdomar och särskilt för flickor att utsättas för sexuellt våld och sexuell exploatering.⁷

Jämställdhetsmyndigheten vill även i detta remissvar lyfta behovet av att genomföra ovanstående förslag. Myndigheten understryker att ett offentligt biträde i kombination med information till barnet som är anpassat efter barnets ålder, mognad och andra individuella förutsättningar, behöver införas för att barn ska ha en reell möjlighet att klaga på beslut.

11.1. Kompensatoriska åtgärder i syfte att motverka skada eller andra negativa konsekvenser för barnet eller den unge

Jämställdhetsmyndigheten avstyrker förslaget att inte införa en lagstadgad skyldighet för SiS att erbjuda uppföljande samtal med barnet eller den unge vid beslut om avskildhet vid dygnsvila. Trots att karaktären på åtgärden inte kommer vara lika omedelbar i anslutning till beslutet som exempelvis kroppsvisitation eller hållande i avskildhet, så anser myndigheten att ett sådant lagstadgat ansvar skulle minska riskerna för negativa konsekvenser med tvångsåtgärden genom att säkerställa att barnet eller den unge har möjlighet att uttrycka sin åsikt.

15.6. Konsekvenser för jämställdheten mellan kvinnor och män

Jämställdhetsmyndigheten delar inte resonemanget att införande av avskildhet vid dygnsvila påverkar jämställdheten mellan kvinnor och män positivt.

Granskningar och tillsyn av myndigheter och organisationer har visat att SiS i återkommande fall har tillämpat sina särskilda befogenheter på ett otillåtet sätt, något som drabbat flickor i större omfattning än pojkar som vårdas på särskilda ungdomshem. Fler flickor rapporterar dessutom att de känner otrygghet på hemmen, och att fler flickor än pojkar har blivit utsatta för kränkningar. När det kommer till beslut om hållande i avskildhet är det fler flickor än pojkar som avskiljs.⁸

I en rapport från Barnrättsbyrån som har granskat våld på de statliga ungdomshemmen ifrågasätts huruvida det är proportionerligt att ta till så omfattande fysiska interventioner mot flickor som generellt är fysiskt mindre än pojkar som ofta är större och äldre.⁹ Avskildhet vid dygnsvilan anses vara en mindre ingripande åtgärd än hållande i avskildhet. Jämställdhetsmyndigheten ser trots detta en risk för att även denna tvångsåtgärd används i större utsträckning mot flickor och unga kvinnor än mot pojkar och unga män. Detta är oroväckande med hänsyn till att de särskilda ungdomshem som vårdar flickor och unga kvinnor har framfört att den föreslagna åtgärden sannolikt skulle orsaka mer skada än nytta utifrån att de som vårdas där har mycket komplex problematik och ett stort vårdbehov.¹⁰ Åtgärden kan därför antas öka

⁷ Jämställdhetsmyndighetens remissvar SOU 2023:40 Förbättrade möjligheter för barn att utkräva sina rättigheter enligt barnkonventionen samt Inspektionen för vård och omsorg (2023), *Tillsyn av SiS särskilda ungdomshem 2021-2022*, Barnrättsbyrån & Childhood (2023), *Vem ska tro på mig? – En granskning av sexuella övergrepp på de statliga ungdomshemmen*.

⁸ Inspektionen för vård och omsorg (2023), *Tillsyn av SiS särskilda ungdomshem 2021-2022*, Justitieombudsmannen (JO) 2802–2020 och 10572–2021, Barnrättsbyrån & Childhood (2023), *Vem ska tro på mig? – En granskning av sexuella övergrepp på de statliga ungdomshemmen*.

⁹ Barnrättsbyrån (2021) ”...och jag kunde inte andas”.

¹⁰ S. 160 f. Promemorian.

otryggheten exempelvis för de flickor och unga kvinnor vars problematik utvecklats till följd av tidigare utsatthet för sexuella övergrepp.

Att åtgärden enligt promemorian kan antas bidra till att uppnå det jämställdhetspolitiska målet genom att förhindra att flickor och unga kvinnor vid ett avvikande riskerar att utsättas för övergrepp eller utnyttjas¹¹ är ett problematiskt resonemang. Både utifrån att detta riskerar att användas som grund för att tillämpa det föreslagna undantaget, och utifrån att det tidigare förekommit övergrepp och kränkningar av manlig personal på de särskilda ungdomshemmen.¹²

I likhet med synpunkterna som lämnades i myndighetens remissvar på promemorian utökade befogenheter på särskilda ungdomshem anser Jämställdhetsmyndigheten att det är av vikt att det finns en medvetenhet om hur avskildhet vid dygnsvila kan påverka säkerheten hos flickor och kvinnor på särskilda ungdomshem. Precis som tidigare remissvar anser myndigheten också att beslut om begränsningar bör grundas på kunskap om mäns våld mot kvinnor, hedersrelaterat våld och förtryck, prostitution och människohandel samt andra grupper i särskild utsatthet.¹³

För Jämställdhetsmyndigheten

Berit Jernberg
T.F. Generaldirektör

Madelene Larsson
Utredare

I ärendets slutliga handläggning har enhetschefen Mikael Thörn deltagit.

¹¹ S. 280 f. Promemorian.

¹² Inspektionen för vård och omsorg (2023), *Tillsyn av SiS särskilda ungdomshem 2021-2022*, Barnrättsbyrån & Childhood (2023), *Vem ska tro på mig? – En granskning av sexuella övergrepp på de statliga ungdomshemmen*.

¹³ Jämställdhetsmyndighetens remissvar på promemorian utökade befogenheter på särskilda ungdomshem, DS. 2023:20.